

Cena 1'50 din

Edinost

Nezaupanje izhaja iz strahu,
strah iz slabosti.

Mahatma Gandhi.

Uredništvo in uprava: Maribor, Kopališka ul. 6 / Tel. 25-67 / Izhaja vsak četrtek
Veča letno 36 din, polletno 18 din, četrletno 9 din, za inozemstvo letno 60 din
Rokopisi se ne vračajo / Pošt. ček. rač. 11.787 Mariborske tiskarne d. d. Maribor
Oglasi po ceniku

Po vojni...

Vse bojujoče se sile zatrjujejo, da jim gre v tej vojni za novo ureditev sveta. Za tako ureditev, ki bo odpravila vse velike krivice pa tudi vse možnosti bodočih vojn. V teh nadvse optimističnih prerokovanjih za konec vojne so si zavezniki in Nemčija popolnoma edini. Seveda pa bi pri točnejšem studiju vojnih ciljev spoznali, da si kljub podobnim besedam evropski državniki v svoji zamisli povojne ureditve sveta silno nasprotujejo. O tem je »Edinost« že večkrat pisala.

Poleg posebnih vzrokov, ki so sprožili današnje veliko vojno, so se ob tej vojni nenadoma pojavila nova vprašanja, ki silijo v rešitev. Države in narodi, ki imajo občutek, da se jim je godila pred leti po zadnji svetovni vojni ali pa tudi preje krivica, vedno glasneje poudarjajo nujnost, da se sedaj vendarle že enkrat pristopi delu za odpravo te krivice. Pri tem pa zadevajo na odločne odklonitve, češ, tako reševanje bi v teh časih povzročilo še večje zmede in bi morda vojni požar razširilo še na druge pokrajine.

V naši bližini spadajo v to vrsto držav Madžarska in Bolgarija, ki prav sedaj naglašata svoje neporavnane račune napram Romuniji. Toda Romunija je danes v obrambi obstoječega stanja bolj odločna kakor kedaj prej. Dobro se namreč zaveda, da bi najmanjša privolitev v ka-

ka »popravila« lahko sprožila plaz, ki se ne bi dal več ustaviti.

Podobno je stališče Velike Britanije napram zahtevam indijskih narodov. Indija je dobila že med svetovno vojno obljubo, da bo postala dominion z veliko samoupravo. Ta obljuba bi se naj izvršila takoj po svetovni vojni. Vendar do tega ni prišlo. Razlogov zato navajajo več. Angleži seveda druge kakor Indijci. Dočim trdijo Angleži, da so se lahko prepričali, da indijski narodi še niso dovolj zreli za tako široko samoupravo, se Indijci pritožujejo, da Angleži silijo niso imeli namena ugoditi indijskim prošnjam, ampak so obljubili samo radi sile, v katero so prišli med svetovno vojno, v kateri so si morali zagotoviti pomoč in sodelovanje vseh narodov »britanske zveze narodov«, kakor imenujejo sedaj angleški državniki Veliko Britanijo. Indijski kongres, ki je pred kratkim zopet ostro zahteval indijsko samoupravo, je sedaj pri novi obljubi, da se bodo vsa ta vprašanja reševala po vojni, zahteval takojšnje rešitev. Vprašanje je, ali bo v teh zahtevah uspel. Če bi se vojna priostrišla in bi bila Velika Britanija še bolj prizadeta, bi Indijci — seveda, če bi pokazali dovolj odločnosti in discipline — morda uspeli. V primeru pa, da bi se vojna proti pričakovanju kmalu

končala, bi prišli Indijci v podoben položaj kakor tik po svetovni vojni in bi morali s svojim bojem tako rekoč na novo pričeti.

Povsem drugačno je stališče Italije, ki stalno poudarja, da je njena nevtralnost samo začasna in da čaka na ugoden trenutek, ko pride tudi ona s svojimi zahtevami na vrsto. Ona nikakor ne namerava čakati do konca vojne in šele tedaj uveljavljati svoje zahteve. Zdi se, kakor da bi zapadne demokracije tem dovolj odločnim zahtevam ne bile več povsem nasprotni. Saj je bila Italija v podobnih prilikah med svetovno vojno s svojim vstopom v vojno ogromno pridobila. Tudi danes lahko kljub svojemu prijateljstvu z Nemčijo, ki ga, kakor zatrjujejo njeni državniki, ne namerava opustiti, zaveznikom silno pomaga. Če drugače ne, na Finskem, kjer ima Italija z obema demokracijama popolnoma enake poglede in enake koristi. Morda se te koristi skladajo tudi na Balkanu. Za danes o tem še ni mogoče soditi.

Mi, ki stojimo ob strani, si prav tako, kakor vsi narodi sveta, ne želimo ničesar bolj goreče kakor, da bi bil mir, ki ga bodo po tej vojni sklenili čim trajnejši in da bi vseboval čim manj takih točk, ki bi mogle vzbuditi med kakim narodom zagrenjenost ali celo želje po maščevanju.

bodo vsi popolnoma enakopravni, da ne bo ljudi s predpravicami niti ljudi brez pravic.

Beseda o politiki

»Politika ni politikarstvo, kakršnega uganja naše javno življenje. Ona ni šesloven problem, niti problem volivnih geometrij, lepih člankov in govorov in globokih poklonov volivcem ob volitvah. Ona je problem kruha in dela, socialne zaščite in gospodarske prosperitete... Nad sedanje politikarstvo (prihaja) Sodoma in Gomora. Ljudske množice čakajo organizatorjev, ki jih bodo povezali v veliko strjeno celoto in jih popeljali k aktivnem udejstvovanju in če treba še tako velikim naporom, da se ustvarijo možno-
sti boljšemu gospodarskemu procvitu in vzbude spet upi, nade in veselje do življenja«, piše »Ljudski glas« 10. februarja.

Uredba o kontroli cen

Trgovinski minister je sedaj predpisal napovedano uredbo o kontroli cen, s katero se je javnost bavila že delj časa. Prvotno besedilo uredbe je bilo umaknjeno.

Po tej uredbi bošta ministra za trgovino in za socialno politiko določila blago, ki spada pod to uredbo, ki se ne bo nanašala na vse blago, ampak v glavnem le na življenjske potrebščine, v prvi vrsti na živila. Pod uredbo tudi ne spada prodaja lastnih proizvodov kmetovalcev.

Uvozniki, trgovci na debelo in proizvajalci ozir. predelovalci smejo povišati cene le, če se poprej obrnejo do pristojnega oblastva in dobe od njega potrebno dovoljenje. V prošnji morajo navedbe natančno dokazati. Urad za kontrolo cen mora odločitev izdati v 7 ozir. 15 dneh in sporočiti prisilcu, da poviša cene ali pa da prošnjo zavrne. Prošnja se lahko naslovi tudi preko pristojnega Združenja trgovcev, ako gre za celo vrsto prisilcev.

Urad za kontrolo cen bo v najkrajšem času proučil vse dosedanje cene in jih bo, ako se mu bo zdelo potrebno, znižal. Določene cene bodo potem veljale kot maksimalne cene, po katerih se je treba ravnati. Brez predhodne odobritve se ne sme blago prodajati po višji ceni. Ministra za trgovino in za socialno politiko lahko za gotovo blago tudi določita maksimalne cene za vso državo, ki se bodo lahko spreminjale po naknadnih odločbah urada za kontrolo cen. Pri vsaki prodaji je treba v naši državi predelovalcem (proizvajalcem in trgovcem) izdati obvezen račun, ki mora jasno vsebovati kakovost prodanega blaga. V poslovnih prostorih se lahko po posebnih organih izvede kontrola cen in morajo organi dobiti vse potrebne dokaze, ki jih bodo zahtevali. Pristojna oblast za kontrolo cen je hanska uprava.

Pri okrajnih glavarstvih bodo postavljeni posebni strokovni kontrolorji cen, ki bodo nadzorovali izvajanje uredbe in se bavili z gibanjem cen. Po potrebi se postavijo v večjih mestih tudi krajevni kontrolorji cen.

Pri trgovinskem ministrstvu se osnutek urad za kontrolo cen, ki mu bo stal ob strani poseben odbor. Dolžnost obeh je spremljati razvijanje cen in storiti v zaščito konsumentov vse potrebno.

Za prestopke te uredbe so določene zelo stroge zaporne in denarne kazni, do 6 mesecev zaporu in 50.000 dinarjev.

Predzadnji številki je bila priložena položnica.

Kdor je naročnino že poravnal vsaj deloma tudi za leto 1940., naj izvoli položnico shraniti za prihodnje nakazilo ali pa odstopiti prijatelju, ki ga pridobi za novega naročnika! Od zamudnikov pričakujemo, da bodo storili svojo dolžnost. Nekatere stare zamudnike bomo morali črtati radi zlorabe našega zaupanja.

UPRAVA »EDINOSTI«
Maribor, Kopališka ulica 6

Kmečka vojna leta 1573

Te dni se, kakor vsako leto, spominja slovenski in posebno hrvaški kmet velikega upora 1573. Lepo bi bilo, če bi se tudi med Slovenci uvedla navada, da bi se kakor na Hrvaškem vsako leto v februarju po časopisih in s predavanji spominjali velikih in junških dni našega kmeta.

(Op. uredništva.)

Do leta 1573 je bilo precej manjših in večjih puntov v naših krajih, toda to so bili le neorganizirani upori brez pravega načrta. Šele velika kmečka puntarija leta 1573 je imela jasnejši program, ki je zahteval popolno osvoboditev kmeta izpod gosposkega jarma.

Pogoji za upor so bili kakor vedno nečloveško izkoriščanje delovnega kmečkega ljudstva. Z napredujočo civilizacijo ter z uvedbo denarnega gospodarstva so rasle potrebe plemstva in gospode, s tem pa so rasli kmetu davki in so se mu krajšale pravice ker je moral plačati potratno in brezdelno življenje gospode. Tudi cerkev je zahtevala vedno več. Na vso to nevoljo so od 14. stoletja skozi 300 let pustošili naše kraje Turki, ki so ubijali in uničevali, a ljudstvo je moralo plačevati vojne davke in graditi utrdbе. Naš slovenski, hrvaški in srbski kmet je zaustavljal turške navale na Evropo, da se je lahko razvijala, sam pa je kulturno zastopal. Vrh vsega je tedaj divjalo med našim narodom nešteto nalezljivih boleznih ter kuga, ki je pobrala na tisoče žrtev. Radi kuge je nastalo pomanjkanje, ker je manjkalo ljudi za obdelovanje zemlje. Splošno nezadovoljstvo pa so še povečale razne državne odredbe proti kugi. Na vso to nesrečo pa je gosposka žalila čut kmeta z zaničevanjem njegovega človeškega dostojanstva, ker je zlorabljala in posiljevala kmečke žene in hčere. Godile so se strahovite krivice, a kmet se ni mogel nikamor pritožiti, ker je bil plemič njegov gospodar in sodnik. Za vsako malenkost je lahko graščak sodil tlačana po pravem ali krivem na zapor, pretepanje, nalezjalnic, rezanje ušes, nosa ali na smrt.

Toda plemstvo je izgubljalo svojo moč. Ko se je razvijala obrt in trgovina, je dobilo plemstvo fevdalno naravno gospodarstvo težke udarce. Razvijala so se mesta in lačalo se je meščanstvo, ki je zahtevalo svoji delež. Rasla so nasprotja med meščanstvom in plemstvom na eni

in med kmeti in plemstvom na drugi strani. Tako so nastala tri gibanja: plemiško, meščansko in kmečko-ljudsko.

Prepad med vladajočimi in revnim delovnim ljudstvom se je večal. Z gosposke strani je bil vedno večji lov za slavo, bogastvom in uživanjem, na drugi strani pa je bilo oropano in potlačeno kmečko ljudstvo. Slične razmere so vladale po celi Evropi, zato so v raznih državah nastali kmečki upori in uporne misli so se širile dalje.

Pred 367 leti je izbruhnil v slovenskih in hrvaških krajih veliki kmečki upor pod vodstvom Matije Gubca. Takrat so bili slovenski in hrvaški kmetje-tlačani brezlična množica brez večjih narodnih razlik. Takrat še ni bilo narodnih mej, ampak je vsa ta kmečka »gimnazija« služila čisto eni in isti tuji nemški ali madžarski gosposki. Kmet je bil povsod enako izkoriščan, zato se je združeval v borbi za boljše življenje.

Neposreden povod tega upora je bilo zločinsko postopanje madžarskega graščaka Ferenca Tahija in njegov spor z groficom Henigovico radi graščine Susedgrad. Od začetka so se kmetje borili med seboj za gospodo, toda kmalu so uvideli, da imajo od tega samo nevaležnost in škodo. Uvideli so, da je gospoda vsa enaka in da »vrana vrani ne izkljuje oči«. Hrvaškimi kmetom so se pridružili še slovenski kmetje, ki so prav tako trpeli pod tlačanskim jarmom.

Ta upor ni bil navaden »punt« iz obupa, ampak dobro organizirana kmečka vojska, ki je imela svoje politično vodstvo v kmetu Matiji Gubcu, vojaško vodstvo pa v Iliji Gregoriču. To je bil stanovski, razredni boj za socialne človeške pravice in svobodo! Tu je bil že precej jasen načrt za pravičen družben red! Kmetje so se hoteli rešiti gosposkega izkoriščevanja. Odpraviti nepravilne davke, carine in mitnine itd. ter odpreti svobodni promet do morja. Hoteli so ostati zvesti vladarju, toda niso hoteli biti sužniji, ampak svobodni ljudje na svoji zemlji. Hoteli so ustanoviti cesarsko vlado v Zagrebu za vse slovenske in hrvaške pokrajine in se brigati za Vojno Krajinu.

S temi načrtom bi uničili stari fevdalni družbeni red in uredili novi, katerega je prinesla komaj po več kot 200 letih francoska revolucija in leto 1848!

Upor je bil radi splošnega gosposkega in družbenega položaja hitro v krvi zadušeno. Kmetje niso imeli družbenih in gosposkarskih pogojev za uspeh, ker je bilo meščanstvo, ki se je zbal za svoje imetje, proti kmetom. Krvavi ples, ki se je začel 29. januarja 1573. leta je bil že v dveh tednih končan. Dobro oborožena, izurjena, plačana gosposka vojska, ki ji je pomagala vsa gospoda, je zmagala nad hrabro toda slabo oboroženo in izvežbano kmečko vojsko. Maščevanje je bilo strahovito! Ljudi so mučili in ubijali ter uničevali kmetovo borno metje. Dali so kronati in ustoličiti Gubca kot »kmečkega kralja« na žarečem železnem prestolu za pustno veselje... Nešteto ljudi je bilo mučenih, nešteto otrok je ostalo sirot in žen vdov. Mnogo domov je bilo porušenih v pogorišča. Preteklo je morje krvi in solz! Nekaterim so odsekali ušesa in nosove, do bodo v strah in trepet bodočim rodom in da bodo pomnili, da se ne smejo upirati.

Čeprav izgleda, da so kmečki upori oropadli brez uspeha, vendar ni tako. Ni sile, ki bi zadušila človeško težnjo za pravico in napredkom! Kmečki upori so rušili fevdalni red in pripravili pot napredku. In z napredkom so dobivali kmetje večje pravice.

Š. A.

Dr. Krnjević o volitvah v hrvaški sabor in v skupščino

Na zboru HSS v Daruvaru je pred veliko množico poslušalcev govoril tajnik HSS dr. Krnjević ter med drugim označil stališče HSS do skupščinskih in saborskih volitev. Takole je govoril:

Danes govorijo mnogo o volitvah v skupščino in v sabor. Ni še gotovo, kedaj se bodo vršile, toda vršče se bodo v najkrajšem času. Volitve v sabor bodo zelo važne, ker bo sabor prerodil našo domovino. Kar se tiče skupščinskih volitev, je zadeva drugačna. Beograjska skupščina je le začasna dokler ne izvedemo dokončne preureditve države. Toda volitve v sabor kakor tudi v skupščino so zelo važne. Ostati moramo složni in biti moramo pripravljeni, da to našo slovo pokažemo kakor v letih 1920, 1923, 1935 in 1938, da da bodo Hrvatje sami svoji gospodarji. Odnosaji s Srbi bomo uredili tako, da

7 dni domačih vesti

* **Banski svet zaseda v Ljubljani.** Ban dr. Natlačen je imel obširen ekspezo. Predlog banovinskega sporazuma znaša 139.831.260 din in je za 2.807.990 din višji od lanskega. G. ban je razvil nadalje sliko slovenskega gospodarstva in se posebno podrobno bavil s komunistično propagando v Sloveniji ter pohvalno omenil časopise »Slovenec«, »Slov. dom«, »Domoljub«, »Straža v viharju«, ki so mnogo storili za pobijanje komunistične nevarnosti. Posebno ostro se je g. ban obrnil proti tisku, ki pri tej protikomunistični borbi ne sodeluje, ampak le pasivno opazuje. Velik del inteligence stoji na nekem oportunističnem stališču, ki računa za vse primere. Sledila je obširna debata, ki je razsvetlila protikomunistično borbo iz vseh vidikov. Med drugim je pal predlog o nadomestitvi orožništva z državno policijo posebno v industrijskih krajih. V času, ko to pišemo se seje nadaljujejo.

* **G. ban dr. Natlačen je na seji bankega sveta ostro obsodil nek dnevnik,** ki je prinesel potvorbo njegovega govora o komunizmu. V »Slovenec« beremo, da veljajo ti očitki »Jutru«. Gre za tri mesta v govoru. »Jutro« piše, da je g. ban pohvalil nekatere liste, dočim je g. ban, kakor razlaga »Slovenec«, samo ugotovil dejstvo, da ti listi odločno pobijajo komunizem, dočim del tiska molči. V »Jutru« pa stoji: »Ostali tisk v državi molči.« Tretje mesto se nanaša na srednješolce, ki so v službi kominterne. V »Jutru« stoji pri tem besedica **baje**, dočim je g. ban rekel: »Imamo dokaze...« »Jutro« še enkrat ponatiskuje celotni banov govor in svoj izvleček.

* **Ministrski predsednik Cvetković je govoril na seji banovinskega odbora JRZ o naših zunanje-političnih in notranje-političnih priklakah.** Poudaril je, da je naš narod preživel dovolj vojn in da je prišel čas, da živi v miru. V vojno bi šli samo, če bi nas kdo napadel. V notranji politiki gremo, je dejal ministrski predsednik Cvetković, postopni demokratizaciji nasproti. Novi volivni zakon, ki predvideva tajne volitve to jasno dokazuje. O JRZ pa je izrazil ministrski predsednik mnenje, da so jo hoteli pred leti spraviti v fašistične vode, toda naš narod fašizem odklappa, zato je ta poizkus propadel. Treba je zbrati vse radikale in pričeti z novo organizacijo.

* **Zagrebska policija dobi oklopne avtomobile,** ki bodo opremljeni s strojnimi. Sploh se bo popolnoma modernizirala. Nakup mora potrditi še banska oblast.

* **Okrožni odbor Rdečega križa,** ki je imel te dni svoj letni občni zbor, ima sedaj 1364 članov, od teh 437 rednih. Za predsednika je bil zopet izvoljen bivši državni pravdnik dr. Ivan Jančič.

* **Upokojen je bil ravnatelj klasične gimnazije v Ljubljani dr. Janko Lokar.**

V časopisu »Politiken« je izšel članek, ki ostro kritizira stališče USA v današnji vojni. Članek je zanimiv, zato ga prinašamo v izvlečku.

Mirno se lahko trdi, da se nihče na svetu ne more znati v ameriški politiki. Najprej so izjavili Američani, da lahko brez nadaljnega dobavlja Finski orožje in municijo, ker se ona ne nahaja v vojni s Sovjetsko Rusijo. To formulo je baie iznašel Cordell Hull in tedaj so se ljudje čudili inteligenci ameriškega državnega tajnika. Izjavil je dobesedno: »Zakon o nevtralnosti ne prihaja proti Finski v poštev, ker je komisar za zunanje zadeve Molotov pred kratkim izrecno izjavil, da se Sovjetska Rusija ne nahaja v vojni s Finsko.

Ves svet je pričakoval, da bo Amerika poslala na Finsko mnogo vojnega materiala. V Ameriko je prišla finska komisija in Nürmi, tekač svetovnega slovesa, mora nastopati v raznih varietetih Zedinje-

nih držav, da dela reklamo za Finsko. Govorilo se je že o kreditih, ki bi naj dosegali 100 milijonov dolarjev. Ko bi naj prišlo do izplačila pa so »učenjaki Amerike« odkrili, da je nemogoče dati kredit bojujoči se Finski, vendar se je sestala t. im. »borzna komisija«, da spravi finsko posojilo na tržišče. To posojilo je popolnoma privatnega značaja in na njem bodo delali tako dolgo, da ne bo več potrebno... Potem je prišlo novo poročilo o državnem kreditu 10 milijonov dolarjev, toda z izrecno odredbo, da se za ta denar ne sme kupovati orožje... Ves svet se sprašuje, kaj naj bi finska komisija storila s temi milostno podeljenimi 10 milijoni, če zanje ne sme kupovati orožja. Ali naj si Finci nabavijo nekaj luksuznih avtomobilov? K temu so prišle še vesti, da je Roosevelt na konferenci tiska rekel, da Amerika Finski ne more pomagati, ker je v vojni. Mogli bi samo pošiljati orožje Švedski oziroma Norveški.

Skratka Finska je ostala brez orožja in municije. Samo Francija ji je poslala večjo pošiljko, za katero se je ministrski predsednik Ritty zahvalil Daladieru.

V Skandinaviji se silno čudijo postopku Zedinjenih držav. Mar nikomur v Ameriki ni prišlo na um, da bi razmišljal o posledicah takega postopanja. Kaj bo mislil svet o položaju na Finskem, če USA tej siromašni zemlji ne da večjih kreditov. Vsak bo rekel: »Finska je izgubljena in radi tega nočejo več Američani riskirati svoj denar.«

Finci so se na Američane še najbolj zanašali, saj se zavedajo, da zavezniki pri najboljši volji ne morejo toliko pomagati, ker se sami borijo na življenje in smrt. Če Američani ne bodo pomagali, ne bo nihče pomagal. Zalostno je, pristavlja »Politiken«, da stavlja Zedinjene države radi 100 milijonov na kocko usodo Finske in da s tem Rusijo podpirajo.

* **Na zagrebškem vseučilišču so izvolili 7 novih profesorjev:** Barado, Tomašič, Čepuliča, Prico, Dragašiča in Tomašeca.

* **Nagla smrt je te dni ugrabila v Mariboru v eni noči dva odlična moža.** Nenadoma je preminul ravnatelj mariborske podružnice Celjske posojilnice **Franjo Pišek**, star 58 let, ki se je udeleževal na gospodarskem, kulturnem in narodnem področju. Volil je po 5000 din Dijaškemu kuhinjama v Mariboru in Celju, Sokolu in Ciril-Metodovi družbi. — Kap je zadel bivšega ravnatelja in dirigenta Glasbene Matice v Mariboru **Josipa Hladka-Bohinjskega**, starega 61 let. Pokojnik je bil glasbenik in zborovodja in se je pred leti udeleževal tudi v Sarajevu.

* **Zdravnikov je sedaj v Sloveniji 624,** kakor so poročali na nedeljskem občnem zboru zdravniške zbornice. Večina zdravnikov je zaposlena pri raznih bolniških blagajnah ali v bolnišah. Dohodki od privatnih ordinacij stalno nazadujejo, ker se vedno več prebivalstva poslužuje bolniških blagajn in podobnih ustanov.

* **Med Jugoslavijo in Bolgarijo** bo prišlo do tesnejšega gospodarskega sodelovanja. V nedeljo se je vršila ustanovna skupščina jugoslovansko-bolgarske trgovinske zbornice. Prisotna sta bila jugoslovanski trgovinski minister dr. Andres in bolgarski minister dr. Zagorov.

* **6705 brezposelnih imajo v Zagrebu.**

Zimski čas je najbolj ugoden za pridobivanje naročnikov. Cenjeni zaupniki in prijatelji »Edinosti« naj ga za to porabijo, da bomo vsi v skupni ustrezen delež na poštenem pospeševanju pravičnih težnj kmečko-delavskega človeka in našega občestva!

Američani in pomoč Finski

Kako sodijo o tem Skandinavci

7 dni do svetu

□ **Novo mirovno akcijo** so pričeli v Ameriki. Pomočnik zunanjega ministra Summer Welles je odpotoval na italijanski ladiji »Rex« v Evropo in bo potoval po evropskih prestolnicah. Obiskal bo Rim, Pariz, Berlin in London ter se bo pogovarjal o morebitni obnovi miru. Dočim so v Ameriki še precej prepričani o uspehu Wellesove misije, so v Franciji in Angliji silno skeptični. Saj stavita obe demokraciji kot pogoj jamstva trajne vrednosti, ki jih v nacionalno socialističnem režimu ne vidita.

□ **Sovjetski pritisk na Karelijsko ožino** se v nezmanjšani meri nadaljuje. Po finskih poročilih so vsi napori sovjetske vojske zaman, sovjeti pa poročajo, da so osvojili 23 finskih utrjenih položajev, od katerih je 21 betoniranih in opremljenih s topovi. Dobil so 230 finskih strojin in 23 topov. Glasilo sovjetske vojske »Krasnaja zvezda« pa svari pred prezgodnjim optimizmom, ker se Finci hrabro branijo. Finska je dobila doslej 700 letal, od teh 400 iz Anglije. Ta letala vodi 400 poljskih pilotov.

□ **Med poljsko vlado v Franciji in vlado Velike Britanije** se vršijo razgovori o vojnih ciljih. Poljska vlada bi si bila rada na jasnem o bodoči usodi in o bodočih mejah svoje domovine napram Nemčiji in Sovjetski Rusiji.

□ **Švedsko komunistično g'asilo »Nya Dag«** je bilo ustavljeno. Pri znanih komunistih so izvršile švedske oblasti hišne preiskave.

□ **Med Bolgarijo in Sovjetsko Rusijo** se z 18. februarjem otvori redni zračni promet.

□ **Francoški ministrski predsednik Daladier** je na seji parlamenta poročal o najdbi raznih kompromitirajočih listin na pariškem sovjetskem poslanstvu. Med listinami je bila tudi neka vprašalna pola nemške Gestapo o priljubljenosti Daladiera in o podobnih vprašanjih, ki zanimajo Ruse, oziroma Nemece. Parlament je izglasoval Daladieru zaupnico.

□ **Položaj na Blížnjem vzhodu** postaja od dneva do dneva bolj napet. V obmejnih pokrajinah se že zbirajo velike armade.

□ **Šef romunske mladinske organizacije** je obiskal Rim, kjer so ga prijazno sprejeli.

□ **V luki Pernabucco** se je doslej zbralo že deset nemških ladij, ki hočejo predreti angleško blokada.

□ **Med angleško in romunsko vlado** se vršijo pogovori radi omejitve pošiljanja nafte v Nemčijo.

□ **Na seji angleškega parlamenta** je neki laburistični poslanec interpeliral mornariškega ministra Churchilla o petih nemških ladjah, ki so iz Rotterdamu ušle v domovino. Churchill je odgovoril, da so to posamezni primeri, ki se dajo le težko preprečiti.

□ **Nekatere angleške ladje** so postale v zadnjem času žrtve nemških min in letal.

□ **95 milijonov kron ali 1 milijardo in pol dinarjev** znaša švedski proračun za vojsko.

□ **Na Madžarskem** so strašni snežni zameti, ki so v nekaterih pokrajinah ustavili ves promet in izolirali nekatera mesta.

Luis Adamič:

'Tujci' so novost za Cleveland

(Sestavek iz knjige »Moja Amerika«)

Omenil sem že, da zavzemajo priseljenci iz druge generacije velik del prostora v treh največjih krajevnih dnevnikih: Press, Plain Dealer in News. Za tem pa tiči cela zgodba.

V začetku l. 1927. se je nekega dne pojavil v uredništvu Cleveland Press nek mlad Romun Teodor Andrica, ki je imel nekaj izobrazbe še iz stare domovine. V svoji polomljeni angleščini je povedal, da ima nek načrt, o katerem bi rad govoril z urednikom. Urednik je giedal mladega priseljenca, ki je takoj prešel k stvari, namreč, da v Clevelandu listi stvarno mnogo izgubljajo, ko posejajo tako malo — ali skoro nič — pažnje priseljenecem v mestu in njihovim že v Ameriki rojenim otrokom.

Nadaljeval je tako: saj vendar obstoja okrog 60 odstotkov prebivalstva v Clevelandu iz priseljencev približno 14 raznih narodnosti in njihovih otrok. Tudi te imajo pogostokrat za »tujce«, čeprav so vsi ameriški državljani brez ozira na to ali so naturalizirani ali ne. Tisk skoro nikoli ne prizna, da obstojajo, razen seveda primerov, kadar pride kak Slovák, Poljak, Čeh ali Slovenec z zakonom navzkriž. Andrica je trdil, da je to vsesplošna napaka, ki ima za posledico, da angleških listov v tujski četrtih ne berejo v tako velikem obsegu, kakor bi jih, če bi bile posamezne narodne skupine v njihovih stolpcih nekoliko zastopane. Omenil je da list, kakor Press izgublja denar, ker zanemarija tujske predele. To zanemarjanje na ni dobro niti za mesto niti za tuice. Narodnosti se preveč držijo zase in radi tega

gre asimilacija ali amerikanizacija, kakor jo že kdo hoče imenovati, prepočasni. Tujci imajo občutek, da se nihče, ki ima vpliv v Cleveland, resnično ne zanima za nje; da so ljudje iz gospodarsko in socialno vladajočega sloja — tako zvani Staroamerikanci — po večini nagnjeni k temu, da zviška gledajo na nje. Pri tujcih kakor pri njihovih v Ameriki rojenih otrokih zato splošno prevladuje razpoloženje, da se za dogodke okrog sebe ne brigajo in se ne udeležujejo javnih zadev Clevelanda. Pri tem pa imajo, je rekel Andrica, oboji, posamezniki in cele narodnostne skupine ali vsaj nekatere med njimi dobršen del lastnosti, ki bi sečasoma lahko koristile. Prvo sredstvo za to, da se uporabijo njihove dobre lastnosti, bi bilo v tem, da se pripozna njihov obstoj, da se piše o njih tako, da se opazi, da vidi tisk v njih del mesta in se jim na ta način vpeni občutek, da so koristni, kakor tudi zavest, da živijo v Clevelandu.

Andrica je izvlekel iz zepa sveženj poročil o najnovejših zadevah v češki, finski, nemški, judovski, madžarski, italijanski, litvanski, poljski, romunski, ruski, južno slovenski, slovaški, skandinavski, ukrajinški in še eni ali dveh drugih skupinah ter rekel, da misli, da so te vesti gotove važnosti za Cleveland. Bil je mnenja, da bo nekatere staroamerikanske bralce lista Press stvar mogoče zanimala, dočim bodo pri drugih mogoče šele vzbudile zanimanje.

Mladi Romun pa je seveda najbolj poudarjal, da bo naklada lista mogoče ta-

koj narasla, če odpre svoje stolpce za poročila o »tujcih«, če pa ne takoj neposredno, pa prav gotovo v nekaj mesecih. Ko je videl, da se urednik za stvar zanima, se je sam ponudil za poročevalca o dogodkih in zadevah priseljencev in njihovih številnih očin v mestu. Hitro je dodal, da piše angleščino nekoliko boljše, kakor jo govori in da misli, da jo bo še izboljšal. Rekel je tudi, da že ima zveze v številnih tujerodnih skupinah in po njegovem mnenju tudi ne bo imel težav, da jih naveže še z ostalimi.

Urednik je takoj sprejel Andrica, dal pa mu je razumeti, da misli, da je vse skupaj le poskus. Poskus pa je imel skoro takoj popoln uspeh.

Andrica se je seznanil z voditelji tridesetih največjih narodnostnih skupin in je dnevno prinašal v uredništvo kratke novice o napovedanih sestankih Slovaškega ženskega društva v Clevelandu, o igri in njeni ponovitvi pri Slovenskem dramskem društvu, o slikoviti poroki poljskega para, o predavanju za švedsko ali judovsko skupino, o smrti nekega delavca, ki se je l. 1901. naselil v Clevelandu ter je bil zato v mestu najstarejši Litvanec in tako dalje.

Ti sestanki, igre, poroke, predavanja, smrti itd. so dobili v listu Press prav toliko prostora, kakor podobni dogodki iz življenja staroamerikanskih clevelandskih meščanov in poročali so o vsem prav tako spoštljivo. In naklada lista v tujskih predelih mesta se je takoj dvignila in je neprestano narasčala.

Nato je Andrica dal pobudo, da bi list Press pokrenil velik javen festival, ki bi združil narodnostne skupine, katere živijo in delujejo v Clevelandu že nad četrto stoletje in jim na ta način dal priložnost da druga drugo in pred celim mestom pokažejo nekaj svojih umetniških in kulturnih sposobnosti. Sprva so imeli v uredništvu

lista Press precej pomislekov. Niso verovali v uspeh takega festivala, ker so mnoge skupine druga proti drugi gojile stoletna nerazpoloženja. Kljub temu so se pa odločili, da organizirajo prireditev z naslovom »Ples narodov«, zato ker je bil ples nekaj, kar je zanimalo vse skupine in se tudi ni bilo bati sporov.

Andrica mi je pripovedoval l. 1934.: »Začeli smo objavljati številne članke o značilnostih narodnih plesov: vsake skupine in tudi mnogo slik. Zgodilo se je prvič, da je kak veleumetni list našega obsega posvečal stolpec za stolpec podrobno o ljudskih plesih in drugih značilnostih narodnosti; in po mojem mnenju smo s tem izpolnili dvojno nalogo: tem narodnostim smo vili občutek, da imajo nekaj, kar je vredno pokazati, netujerodnim bralcem pa smo nudili priliko, da izvejo kaj o lastnostih in znanju tujerodcev.«

12. novembra 1927. zvečer je nastopilo v veliki dvorani Public Hall-a okrog 800 plesalcev obojega spola in sicer Švedi, Slovaki, Grki, Čehi, Ukrajinci, Litvanec, Srbi, Italijani, Poljaki, Irca, Judje, Madžari, Slovenci, ameriški Črnci, Hrvti, Staroamerikanci, Skoti, Tirolici in Romuni. Vsaka tretja skupina je imela lasten orkester, ki je igral za njo. Pričakoval sem gnečo, mi je pripovedoval Andrica, »a celo jaz sem bil presenečen, ko smo nstopali v dvorano okrog 14.000 ljudi. 2000 drugih smo pa morali odpraviti, ker nismo imeli prostora. Izvajalci so bili sami amaterji; potrudili so se in so številnim gledalcem z uspehom prikazali, da so plesi vsake dežele leni in zanimivi ter vredni, da se ovekovečijo v Ameriki. Tudi s čisto finančnega stališča se je prireditev izplačala.«

Ta uspeh je ohrabil list Press in prihodnje leto je na Dan Dela skupno z

KULTURNA OBZORJA IN FILMSKI TRAK

Beseda k vprašanju ljudskega gledališča

Mnogo se je že pisalo o krizi našega ljudskega gledališča (tudi »Edinost« je o tem že poročala), še več bi se lahko pisalo o krizi ali bolje — o boguvidnem dremuckanju slovenskega gledališča sploh, o polžji slovenski dramski tvornosti. Lahko bi zapisali tudi marsikatero trpko besedo o nezainteresiranosti nekaterih krogov za zdravo slovensko dramsko produkcijo, o plehkosti del, ki izpolnjujejo samo vroče želje ljubimkajočih in salonsko navdahnjenega malomeščanstva. Beseda o tem bi v nemali meri razkrila vzroke sodobnega stanja slov. dramatik.

Toda pustimo to, ustavimo se samo ob vprašanju našega ljudskega gledališča, ki ima na našem kmečkem podeželju še obilo hvaležnega občinstva; kaj pa, ob drugačnem stanju bi ga lahko imelo še več. Nekateri na vse mogoče načine opisujejo žalostno življenje ljudskih (vaških) odrov po deželi in kažejo predvsem na

vprašanje: kaj igrati? Resnično, to ni malenkostno vprašanje. Težko je pač zaradi tega, ker se nihče od teh ni na ta ali drugač način nakazal izhoda iz te zagate. Se manj, da bi kdo izrazil kak konkreten predlog.

Mislím, da je za rešitev tega vprašanja nujno eno samo preprosto dejstvo: poživljenje slov. dramske tvornosti, s tem v zvezi pa potemtakem večja, za poedine prilike in namene odgovarjajoča izbira. Za stvar bi se naj pozanimale vse prosvetne (če ni drugače, tudi denarne) ustanove, organizacije, ki imajo v svojih naslovih besedo »kmetstvo« in v katerih »delokrog« tovrstno prosvetno udejstvovanje tudi spada. — Zbrale naj bi nekaj kapitala in odprle po vzoru drugih knjižnih razpisov vsakoletno podelitev nagrad, oz. izdajo kvalitetnih, izključno ljudskih odrskih del. Dramska produkcija iger, ki bi se lahko s pridom uporabljala na vasi, bi se tako vsaj delno poživila. fš.

„Slovenska mladina“

Po mnogih uspehih in neuspehih poskusih, preko ovir in težkih žrtev se je izoblikoval slovenski mladinski tisk do trdnih poveljov na svoje poslanstvo. V Ljubljani izhajajoča revija »Slovenska mladina« si je priborila v svojem drugem letu izhajanja do načelne jasnosti in do kvalitete, ki smo jo komaj poznali doslej v mladinskem tisku.

Tretja številka »S. m.« prinaša poslanico Romaina Rollanda srednješolcem. Razpravo Petra Peterlina o videnem vprašanju zaključuje poziv: »Dolžnost naših intelektualnih mladine je, da spoznavamo probleme ostale mladine, da postanejo njihovi problemi tudi naši problemi in se tako povežemo v skupni borbi za naše mladinske interese pridružimo ostalemu delovnemu ljudstvu v boju za rešitev slovenskega narodnega in socialnega vprašanja.« Literarni prispevki, dve pesni, posebno pa tri črtice kažejo oster pogled avtorjev in njih razumevanje življenja, ki se odkriva v na videz tako drobnih stvarih: služkinja se vrača iz mestne službe domov; ločitev dekleta in fanta ob mobilizaciji, njuna skromna, pa tako velika ljubezen, ki leži Albertu na ustnih še v smrti, ki mu jo je prineslo devet strelcov iz strojnice; topla slika iz življenja brivskih vajenk in pomočnic; sanje »norega« Jožeta o družini in otrocih, ki jih bo vzgajal... Številko delajo pestro odgovori na anketno o slov. mladinski reviji, razprave o vprašanih naše srednje šole in poročilo o delu mladine pri nas in drugod. Tu je posebno zanimiv sestavek o položaju angleške mladine, ki ne živi prav nič rožnato: v uvodu piše članekar: »Videli bomo, da kot nikjer, tudi tu ne smemo enačiti politike, ki jo vodijo londonski

oblastniki, s pojmovanji in simpatijami angleškega delovnega ljudstva, zlasti pa ne s težnjami zavedne angleške mladine.« — Sledijo še ocene knjig, gledališka rubrika in kulturni paberki, vmes pa so aktualni citati I. Cankarja in Juša Kozarka. — Kar presenetljivo je, s kakšno toplino in neposrednostjo dojema ta mladina svet in zna postaviti vsako stvar trdno na pravo mesto. (»Slovenska mladina«, Ljubljana, Mirje 13.) -ski.

Kalevala

Niso redki, ki so že brali narodne epe, vsi pa poznamo vsaj po imenu »Odiseje« Grka Homerja ali nemško nibelunško pesem. Redki pa vedo, da ma tudi finski narod svoj ep Kalevala, ki v 22.795 verzih in 50. spevih odkriva in razlaga nastanek vesolstva in zemlje, rojstvo prvega človeka itd. — vse seveda na mitološki način in s pomočjo žive ljudske fantazije, ki ni iskala razjasnila v znanosti.

Hči ozračja se je spustila v morje in se zaročila z Vetrom v mater Vodo, v katere naročju si je soletila gnezdo raca in izvalila jajca. Iz teh so nastale zemlja, luna, zvezde, nebo in sonce. Voda je rodila kopno in dečka Väinämöina. Ta je zlezel na kopno in je posejal drevesa i. dr. Pričtenia se zgodovina človeštva — seveda z ljubeznijo tega junaka in neke laponske deklice. Vse nadaljnje zgodbe so prepletene z zgodbami, iz njih simbolike na je lahko razbrati zgodovino finskega ljudstva, njegovo življenje v starih združbah, njegovo verovanje, hote s krščanstvom, upe in razočaranje finskega ljudstva.

Pred dobrimi sto leti je zdravnik Lönnrot zbral pesmi, ki so jih peli Lajale, ljudski pevec, podobni srbskimi guslarjem. Po mnenju nemškega profesorja Bubra, ki uči zdaj na univerzi v Jeruzalemu, je finski narodni ep Kalevala delo vsega ljudstva, zbral pa je vse speve in jih razporedil Lönnrot.

KULTURNE VESTI

»Dekle za vse« je drugi obsežni roman srbske pisateljice Milke Zicine. 1934. leta je izdala založba Nolit njen roman »Kajin put«, pretresljivo pot vaškega dekleta skozi materialno in moralno bedo neke slavonske vasi. V novem romanu, ki ga je izdala Zicina v samozaložbi, opisuje nadaljnjo Kajino pot — življenje služkinje, brezposelne delavke, pomivalke v velikem hotelu itd. Vsa ta beda pa Kajin ne stre, temveč jo privede do jasnega pogleda na svet, do odpornosti in do vere v nov svet novih odnosov med ljudmi.

Decet let Nolita. Založba Nolit je stola v enaisto leto svojega dela. Tisk ocenjuje neno delo razvčno, soglasno pa ji priznava, da je odkrila z nekaterimi knjigami svojim bralcem nov svet. Izdala je zbrana dela M. Gorkova, dela Ludvika Renna, Seifuline, H. Manna, Travna i. dr.

K dimu spada tudi ogenj

Francoški novinarji, ki včasih obupajo radi stroge francoske cenzure, so našli nekaj bridke tolažbe v starih časih, ko je bilo še mnogo hujše... Dnevnik »Paris Midi« je prinesel pred kratkim takole mično zgodovico, ki je značilna za staro carsko cenzuro.

Ruski pesnik Radiščev je napisal za časa carja Pavla rodoljubno odo, v kateri je dal duška svojim toplim čustvom napram domovini. Predložil je pesnitev v cenzuro, kakor je bila tedaj navada — ali bolje ruja. Gospod cenzor si je prišpilil svoj rdeči svinčnik in pričel brati. Vse je bilo lepo toda en sam stih ga je zboldel v uho: »Tudi dim domovine nam je sladek in prijeten!« (Lep verz, ki pa ni povsem izviren, ker najdemo nekaj podobnega že v Homerjevi »Odiseji«, ko si Odisej po dolžih letih tavanja zaželi, da bi videl vsaj dim, ki se vije nad domačo itako. Op. pisca.) Toda tisti ruski cenzor se pri tem ni spomnil na Odisejo (po vsej verjetnosti je ni poznal), ampak je pričel premišljevat: »Kakšen dim? Odkod je ta dim? Kier je dim mora biti tudi ogenj. Na kakšen ogenj misli Radiščev? Morda misli na kak požar? Ali bi morda hotel Radiščev napraviti iz Rusije požarišče? Morda bi hotel zanetiti s to permio revolucijo? Ta pesem ne sme zapledati belega dne. Ta pesem je prevratniška!« Tako je sklenil cenzor neznana imena in topla zavest, da je rešil Rusijo pred revolucijo, se mu je naselila v srce.

Prešlo je več let, morda celo desetletij, da je smela zagledati Radiščevlja pesnitev beli dan. Francoški narod in vsi na-

rodi, v katerih imajo cenzuro, pa se tolažijo: »Saj še ni tako hudo! Včasih je bilo vse še mnogo hujše...«

Romunsko vojno gospodarstvo

Pravkar je izšlo poročilo romunske Narodne banke, koliko je morala Romunija žrtvovati za oborožitev in pomoč industriji, ki dela za vojsko. Ves prebitok iz leta 1939 se bo uporabil za oboroževanje, poleg tega pa daje 60% vseh kreditov industriji.

Vsi izdatki za oboroževanje pa niso izzvali kake inflacije. Finančni minister Constant nescu, ki je ob enem guverner narodne banke je izjavil, da je dobila Romunija do 10. februarja preko 10 milijard romunskih levov. Znameniti prekop Karola II. bo v doglednem času dograjen, saj dela na njem 20.000 delavcev noč in dan. Vse to je storjeno za čuvanje nevtralnosti, kar je istovetno z narodno obrambo, je izjavil finančni minister.

Čelade

Včasih so nosili čelade samo še oklopni konjeniki, kot edini nasledniki srednjeveški vitezov. A še ti so nosili čelade bolj radi lepšega kakor radi obrambe. V svetovni vojni pa so se kmalu prepričali, da je prav za prav glava vedno najmanj zaščiten. Prvi, ki so uvedli čelade so bili Nemci leta 1916 pred Verdunom. Predlog za to odločitev je dal nemški profesor Schwerdt. Med vso vojno so izdelali za Nemčijo nič manj kakor 8 milijonov čelad, in vsaka je tehtala 1.365 kilograma. Srbska vojska se je sprva borila prav tako kakor njeni nasprotniki brez čelad. Šele pri njeni reorganizaciji na otoku Krfu je dobila čelade tudi srbska vojska.

mestnim prenovitvenim odborom ponovil ples v še širšem obsegu. Spet je nastopilo nad 1000 plesalcev v svojih slikovitih narodnih nošah, to pot v naravnem amfiteatru, v Brookside parku pred množico, cenjeno na 100.000 ljudi.

L. 1929. so ustanovili Vsenarodnostni svet, ki mu je predsedoval član mestnega prenovitvenega odbora John H. Gourley. Andrea pa je bil tajnik. Svetu je bila poročena naloga, da organizira l. 1930. razstavo vseh narodnosti. Ta svet so sestavljali 3 zastopniki iz vsake sodelujočih skupin in vsaki skupini so dali popolnoma na prosto, da izdela svoj poseben načrt. Odbornika Gourley in Andrica sta bila bolj za to poleg, da sta urejevala stvar, daiala obvestila in nasvete. Razstava se je vršila sredi marca v Public Hall-u, trajala je en teden ter jo je sestavljalo 29 v naravnem obsegu zgrajenih domov iz stare domovine. Poskusili so vse, da bi napravili sliko čimbolj resnično. Večina narodnosti je za razstavo zgradila posnetek z vrhom obdane kmečke hiše iz svoje rodne dežele. V teh poslopih so bili razstavili nad 50.000 ročnih izdelkov: stenske in druge preproge, lončarsko in steklarsko blago, veznine, čipke, rute, lesne rzbarije, slike itd.; nekatere so v ta namen uvozili iz Evrope, večino pa so jih posodili rojaki iz Clevelanda. V veliki dvorani je bilo nad 20 kuhinj; v teh je vsakdo mogel kuhati značilne tuje jedi, pripravljene takoi tam po starih receptih, ki so jih prinesle preko iz stare domovine gospodinjic raznih jezikovnih skupin. Vzak večer so se vršile plesne in pevске prireditve. V teku tedna je obiskalo razstavo nad 100.000 ljudi, ki so plačali znatno vstopnino. Vstopnina je bila določena za kritje stroškov v višini 24.000 dolarjev, ki jih je založil list Press, toda ob koncu je bilo za 7300 dolarjev prebitka, ki se je razdelil med sodelujoče sku-

pine. Več popoldnevov so bile šole zaprte, da so učitelji mogli povesti otroke na ogled razstave.

Razstave ni skalil niti en sam spor, ki bi izviral iz nasprotij v stari domovini. Tako je dokazala lista Press in celemu mestu, da takozvane tuje skupine v Clevelandu in resnici lahko več prispevajo k splošni kulturni skupnosti, kakor si je zamisljal celo entuziastični Andrica. Kar se še posebej tiče lista Press ni samo prejel nazaj svojo naložbo v stvar, ampak je tudi videl, da njegova naklada raste in raste.

Vsa ideja, da se da priseljencem prostor je bila tako uspešna, da sta jo pograbilata tudi lista Plain Dealer in News. Plain Dealer je sprožil načrt o takozvanem Gledališču Narodnosti, ki je zajel 22 del, ki so jih izvedla razna tuja dramska in pevska društva. Predstave so se vršile redno na isti način v okolici in društvenih domovih v tujerodnih predelih mesta. Namen je bil pokazati anglo-saksonskemu življu, da imajo priseljenici in njihov otroci mnogo tega, kar lahko doprinesejo k življenju mesta.

Od tedaj so vsi trije dnevnik v Clevelandu še dalje odstopali prostor za zadeve tujerodcev. Ko sem bil februarja 1935. v Clevelandu je imel eden izmed listov v eni edini prilogi zgodbe s slikami pod sledečimi naslovi: »Predstavlja slovaške zabvane ženitve«, »900 ljudi je prišlo gledat reprodukcijo običajev v stari domovini«, »Skandinavci prirejajo ples pri porčnih mizah v Clevelandskem klubu« in »Članstvo Društva poljskih žen je tukaj v 22. letih naraslo na 9000.«

L. 1932. je Andrica obšla s tem v zvezi nova ideja. Vedel je, da mnogi priseljenici hrepene za svojimi rodnimi vasei v Evropi, v dolgih letih pa je malo komu bilo mogoče, da jih obiše. Zakaj bi ne šli

domov« za nje vse; fotografirali, kar je novega v njihovih vaseh, govorili z njihovimi sorodniki in najbližjimi sosedmi in pisali o tem v listu Press. Ideja je bila čisto neverjetno sijajna mi je prenovéoval Andrica. »Poleti so me poslali v Evropo, vzhodno in južno od Dunaja, ker od tam izhaja največ naših priseljencev v Clevelandu. Šel sem v vati in se potrudil, da so vesti postale osebne. Srečal sem Johna I., katerega sirič stanuje na št. 5598 East, cesta 5 v Clevelandu in rekel je... itd. Napravil sem fotografije glavne učice, cerkve, novega župnika in župana in v Clevelandu so imele zgodbe uspeh. Poleti 1933. in 1934. smo to ponovili; sedaj me poznajo kot »moža iz lista Press, ki gre v našo vas.« Na stotine ljudi prihaja v naše uredništvo ali me ustavlja na ulici in pravi: »Povejte, greste prihodnjic na Poljsko (Madžarsko, Jugoslavijo) pojdite v moj rojstni kraj, ali bi?«

L. 1935. in 1936. je šel Andrica s spremljevalcem ponovno v staro domovino v imenu skoro ene četrtine Clevelanda ter je na teh dveh potovanjih posnel barvaste filme o slikovitem življenju v vaseh, trgih in mestih na Češkem, Slovaškem, Poliskem, v Avstriji, Madžarski, Jugoslaviji, Romuniji in še dveh ali treh deželah. Ko se je vrnil je prikazoval svoje filme po celem Clevelandu. V teh dveh letih je bil jeseni in pozimi eden najbolj zaposlenih mož v Ohiju, pa tudi eden najbolj priljubljenih. Prikazoval je svoje filme in govoril o svojem potovanju tudi po tri in štirikrat na dan in to ne samo pred številnimi tujerodnimi skupinami, za katere so bile slike intimno zanimive, marveč tudi pred neštevilnimi ameriškimi društvi in ljudskimi in srednjimi šolami. Pri tem je pisal poročila za list Press in pripomogel, da je mesto Cleveland spoznalo samega sebe.

L. 1937. je tujcki oddelek lista Press z Andricom na čelu zbral ogromno količino zgodovinskega gradiva o raznih prieljeniških skupinah v Clevelandu. Nekaj ga je objavil, vsega pa uredil za morebitno uporabo bodočim zgodovinarjem mesta.

Seveda je list Press z obema tekmečema vse to delal zato, ker je koristilo nakladi lista, toda poleg tega je imelo vse to po mojem mnenju nekaj izvrstnih učinkov. Zdelo se mi je, da se priseljenici in njihovi otroci počutijo v Clevelandu mnogo bolje, kakor priseljenici in pripadniki druge generacije v večini drugih krajev, ki sem jih videl. Kakor mislim pa je to nastalo predvsem zato, ker so jih pripoznali veliki angleško pisani dnevnik v mestu. Mnogo bolj kakor drugje imajo tu priseljenici in njihovi otroci občutek, da pripadajo mestu in ga tvorijo. Staro-amerikanci v Clevelandu pa so zdaj pripravljani, da z manjšim nezaupanjem sprejemajo svoje sosedčane tuiega rodu in pokolenja. Neumnih predsodkov proti priseljencem je v Clevelandu manj kakor kjer koli drugod. Razen tega so tam v tujerodnih skupinah razmere manj nezdre kakov drugje: zdelo se mi je pa tudi, da je močnejše stremljenje k tisti vrsti amerikanizacije ali asimilacije, ki ne uničuje velikega dela dobrih lastnosti in sposobnosti, ki so lastne sedanjim priseljeniškim skupinam.

Radi dejstev, ki sem jih tukaj opisal, je Cleveland Press eden najznamenitejših listov in Teodor Andrica eden najpomembnejših časnikarjev v državi.

Prevedel z avtorjevim dovoljenjem

Vito Krajger.

SIRITE „EDINOST“

MARIBORSKA TISKARNA D. D.

VODILNO TISKARSKO PODJETJE SEVERNE SLOVENIJE
POSTREŽEMO HITRO, DOBRO IN PO NIZKIH CENAH
TELEFON 25-67, 25-68, 25-69

MARIBOR
KOPALIŠKA ULICA 6

TISKARNA
LITOGRAFIJA
OFFSETTISK
KAMNOTSK
BAKROTSK
ANILNSKTSK
KNJIGOVEZNICA
KARTONAŽA
PLAKAT RANJE

Nekaj iz zgodovine podmornic

Ideja plovbe pod vodo je prav tako stara kakor sanje o potovanju po zraku. Vzporedno z zgodbo o Ikaru, ki kaže že staro grško hrepenenje po vladi nad ozračjem, poročajo tudi o prvih grških poskusih potapljanja pod vodo. Nekateri pisci, ki govorijo o starih Slovanih, vedo povedati, da so se ti znali vzdržati pod vodo med ličjem več ur na ta način, da so jemali v usta votle bilke ter skozi nje dihal. S to svojo metodo, ki predstavlja gotovo najprimitivnejši način podmornic, saj ima isti smisel: skrivanje pred sovražniki, so si Slovani priborili častni naslov predhodnikov današnjih podmornic. Seveda samo, če vse to ni zgolj pravljica.

Prvi konkretni poskusi, ki so znani, izvirajo iz leta 1624., ko se je skušal Holandec Cornelius van Drebel spustiti na dno Temse, kar pa mu ni uspelo. Nekaj let za njim sta se poskusila na tem področju z enakim uspehom Pierre Marsan in de San, šele Italijan Borelli je 1679 zgradil tako primitivno podvodno napravo, a je ni praktično preizkusil. Prav tako so se bavili s teoretskimi načrti Giminius Dalaigne in Simon, vsi na prehodu v 18. stoletje. Šele Anglež Day je 1774 praktično preizkusil svoj načrt ter ostal kot prva žrtev teh poskusov na dnu morja.

Američan Brushnet je 1775 zgradil prvo

podmornico v obliki jajca, ki se je dala z rokami poganjati naprej. Toda zaželeni uspeh je izostal. Njegov rojak Fulton je zgradil prvo podmornico »Nautilus«, ki je imela nekaj uspehov, a se je med poskusi kmalu potopila. Uporabljal je komprimirani zrak za dihanje. Mnogo let po tem so se pečali s takimi poskusi dr. Pitt (1834), Španec Cherva (1835) in Američan Phillips (1851). Najbolj sistematično se je spravljal k tem poskusom Nemec Bauer, ki je dosegel zavidljivo število 130 potopitev. Toda tudi on še ni mogel podmornic tako opremiti, da bi prišle v poštev za praktično uporabo. Umrli je kot revež.

Najpomembnejša letnica v zgodovini podmornic je leto 1884., ko je poljski inženjer Drzewiecki zgradil svojo drugo podmornico, ki je že imela električne motorje in periskop. Po teh poskusih je postala podmornica sposobna za življenje. Manjkala ji je samo še oborožitev. Tudi to je dobila od Slovanov. Avstrijski major Hrvat Lupis-Vučić je v Reki izumil prve torpede. Tam so kmalu nato zgradili torpedno tovarno, ki še danes deluje.

Skoro vsi evropski narodi so sodelovali pri tem danes tako važnem pomorskem orožju. Bistveno pa so pripomogli k njegovemu napredku Slovani.

Malio glasi

beseda 0-55 din,
dopisovanje po
1-50 din; inse-
ratni davek do
40 besed 1- din,
nad 40 besed
2- din. Za šiltri-
rana pisma se
plača 16- Jin.
Za odgovor
je priložiti 3-
din v znakah

□ Nemškemu industrijcu Thyssenu, ki je pribežal v Švico, so odvzeli nemško državljanstvo in zaplenili njegovo premoženje v korist državi. Thyssen in njegova žena sta imela 200 milijonov mark (3 milijarde din). Neposredni vzrok za ta ukrep je bila najbrž izjava, ki jo je dal angleškemu časnikarjem, ko je izrazil upanje, da bo dalj časa živel kakor sedanji voditelj narodnega socializma.

□ V Oslu tožijo radi pomanjkanja goriva. Morali so zapreti nekatere šole.

DOPISI

MURSKA SOBOTA.

Odrska prireditve. Po dolgem času je Sobota spet doživela odrsko »presenečenje«. Tukajšnji gimnazijci, člani naraščajočega sokolskega odseka, so 10. in 11. t. m. uprizorili v Sokolskem domu Jurčičevega »Desetega brata«. Igra je dobro uspela kljub nekaterim igralskim pomanjkljivostim, ki jih je pripisati samo mladostni neizkušenosti. Posebno je ugajal Krjavelj, ki je bil tako rekoč »duša« vseh nastopajočih, toda tudi ostali so se po svoje »odrezali«. Ob tem bi bilo želeli, da najmlajši igralci z udeleževanjem na odrskih deskah pogumno nadaljujejo.

Smučarske tekme. Sportni klub Mura je priredil 11. t. m. propagandne smučarske tekme na nekaj kilometrov dolgi ravninski progi. Izmed juniorjev je prvi dospel na cilj gimnazijec Deškovič, kot drugi pa Kerčmar. Med seniorji pa je »zasedel« prvo mesto Kukanja.

Soboška gasilska četa je imela v nedeljo, 10. t. m. v veliki dvorani hotela »Slo« občni zbor, kjer se je poročalo o delovanju v preteklem letu ter o bodočem delovnem programu. — 24. t. m. bo imel svoj 16. občni zbor v klubskih prostorih sportni klub Mura.

Soboški evangeličani so preteklo nedeljo pričeli s svojimi š običajnimi verskimi popoldnevi v prostem času. Ob tej priliki protestantski šolarji deklamirajo pesmi v prekmurškem narečju, igrajo, poleg tega pa se vrše še najrazličnejša predavanja.

SREDIŠČE OB DRAVI.

V nedeljo, dne 18. febr. ob pol 8. uri zvečer gostujejo v Sokolskem domu diletantje Društva kmetijskih fantov in deklet od Sv. Bolfenka z narodno igro »Voda s planine«. Izkoristite ugodno priliko in ogledite si to lepo igro!

SV. BOLFENK PRI SREDIŠČU

Redni letni občni zbor izobraževalnega društva »Lipa« se vrši v nedeljo, dne 18. febr. ob 8. uri zjutraj v Narodni hranilnici in posojilnici.

GOSPODARSKE VESTI

* Beničenske karte so vendarle prišle tudi v Slovenijo in se sedaj razdeljujejo. Lastniki dobe nanje pri kateri koli črpalki v državi določeno množino beničenske mešanice. Bencina je treba kupiti vsak teden, sicer določena množina zapade. Odslej se nehajo vse omejitve, in vsakdo se zopet lahko vozi, kadar in kamor koli, seveda kolikor mu dopušča znatno skrčena množina bencina.

* Nova stavbna zadruga, akcija mariborskih stanovanjskih najemnikov »Naš dom« ima že kakih 130 članov in plačujejo do vselitve v svojo hišo po 20 din mesečno od vsakih 10.000 dinarjev posojila, ki jim ga bo zadruga dovolila. Ko se vselijo, plačujejo le najemnino za doletno stanovanje, ta znesek pa se smatra za odplačilo prejetega posojila. Še letos

bodo zidali prvih enajst hišic, menda na bivšem Rosenbergovem posestvu v magdalenskem preamestu.

* Enodnevni tečaj za obrezovanje trte priredi vinarska in sadjarska šola v Mariboru v soboto, 24. t. m. od 8. do 12. in od 14. do 18. ure. Udeležbo je pravočasno prijaviti.

* Uredba o kontroli cen se bo, kakor javljajo iz Beograda, izdala še ta teden. Gre za drugo besedilo, ker je ministristvo prvotni načrt zavrglo, ker nikačor ni ustrezal prilikam.

* Privilegirana agrarna banka slavi letos desetletnico obstoja. Zavod je v tem času dovilil 143.804 kmetom oziroma polježelskim kreditnim zadrugam nad 1.8 milijarde dinarjev. Obrestna mera je nizka in se giblje med 4 in 6%.

* Vedno več elektrike porabljajo tudi na deželi, ker je jelo primanjkovati petroleja za svečavo in bencina za pogon motorjev. Lani so v Sloveniji porabili kakih 350 milijonov kilovatnih ur toka. Velika ovira za elektrifikacijo banovine je naglo naraščanje cen materialu.

* Jugoslovansko-nemški odbor za les je pričel v soboto razpravljati na Bledu. Konferenca bo trajala več dni. V obeh podkomisijah razpravljajo o cenah lesu, ki naj ga Jugoslavija dobavlja Nemčiji in o splošnih vprašanjih. Naizvozniki zahtevajo nove, boljše cene.

* Trgovska bolniška blagajna, ki jo vzdržuje Trgovsko bolniško-podporno društvo v Ljubljani in ki je sedaj povečala svoj moderni sanatorij »Štamerjev dom«, je imela doslej precej izgube, ker je zaračunavala nižje prispevke kakor Okrožni urad za zavarovanje delavcev. Z veljavnostjo od novega leta dalje se je prispevek povečal od 30% na 42% in s tem izenačil z onimi, ki ga pobira Okrožni urad.

Tržne cene

Na živilskem trgu v Mariboru veljajo sedaj naslednje cene: pri okoliških kmetih: Teletina 6 do 12, svinjina 10 do 12, izluščena 13 do 14, riba 16 do 17, zajec 13 do 14, salo 15 do 16, slanina 14 do 15, pljuča s srcem 7 do 8, jetra 8 do 10, reberca 10 do 12 in glava z jezikom 5 do 7 din za kilogram, ledvice 2 do 3 in noge 1 do 2 din za komad; piščanci 25 do 65 dni za par, kokoši 20 do 32, purani 45 do 65 in kuncji 10 do 30 din za komad; krapi 12, belice 8, ščuke 18 in morske ribe po kakovosti 10 do 36 din za kilogram; krompir 1.50 do 2 din za kilogram ali 10 do 12 din za merico po 7 kg, čebula 2.50 do 3.50, česen 8 do 10, kislje zelje 4 do 4.50, kislja repa 2 in hren 7 do 9 din za kilogram, repa 0.25 do 0.50, karfiola 1 do 1.4 (8 do 10 din za kilogram), ohrovt 0.50 do 4.50, zelena 0.50 do 3, endivija 0.50 do 3 (10 do 12 din za kilogram), por 0.50 do 1, kolerača 0.25 do 1 in redkev 0.25 do 0.50 din za komad, peteršilj in majaron 0.50 do 1 din za šopek, vrtno korenje 0.50 do 1, motovilec, spinača in radič 1 dinar za kupček, radič tudi 14 din za kilogram; jabolka 3 do 8, hruške 5 do 8, suhe slive 6 do 10, orehi 7 do 8 in luščeni 24 do 28 din za kilogram, limone 0.50 do 1 in oranže 1 do 3.50 za komad; mleko 2 do 2.50 in smetana 10 do 15 din za liter, surovo maslo 30 do 32, čajno maslo 36, kuhano maslo 32 do 36 in domači sir 8 do 10 din za kilogram, jajca 1 do 1.75 din za komad; pšenica in proso 2, rž in ječmen 1.75, koruza 1.50 do 2, oves 1, ajda 1.25, proseno pšeno 4, aidovo pšeno 4 do 5 in fižol 5 do 6 din za liter.

Treba je prestopiti!

V zadnjem času se je večkrat po časopisih bralo, da se je Sovjetska Rusija odločila, da razširi tudi tiste tere, ki vedejo iz Nemčije preko Galicije v Romunijo. Pri tej priliki so se čitatelji vpraševali, čemu je to potrebno. Širina ruskih tirov je namreč povsem različna od tirov drugod po Evropi. To svojo posebnost imajo Rusi v glavnem radi svoje zapoznatosti v industrijskem razvoju. Zdi se pa, da ta nedostatek ni imel samo slabih strani. Angleška poštna kočija je imela že izdavana 5 čevljev dolge osi, kar odgovarja približno 1435 mm širine pri modernih železniških tirih, kajti Angleži se niso mogli odločiti, da bi pri železniških lokomotivah izpreminjali širino. Kar je bilo prav očetom in dedom, zakaj bi to ne bilo prav tudi sinovom in vnukom? In vendar se je kmalu izkazalo, da ta širina ni bog ve kako ugodna, ker nima posebne stojnosti

ter ne daje mnogo prostora v vagonih. Toda ker je dobivala v začetku vsa Evropa lokomotive iz Anglije, se je angleška širina »razširila« po vsej Evropi, razen v Rusiji, kjer so dobili železnico šele potem, ko so v Evropi spoznali nedostatke angleške širine. Rusi so se odločili, da vse te napake popravijo. Pričeli so graditi tere v širini 1829 mm, da bi bili vagoni prav gotovo dovolj udobni in da bi ruske lokomotive čim bolj varno vozile. Toda to je bilo zopet preveč. Tako široke lokomotive in vagoni se vendarle niso izplačali. Odločili so se torej za »srednjo pot«: 1524 mm. Pri tem je ostalo.

Če bočajo danes potniki potovati iz Evrope v Rusijo, jih že na meji čaka presenečenje: prestopiti morajo v drug vlak. Tudi yes tovor, ki gre preko meje je treba pretovoriti.

DROBNE VESTI

□ Med Sovjetsko Rusijo in Nemčijo je prišlo do gospodarskega sporazuma. Posluževali se bodo menjalnega gospodarstva. Surovine za industrijske proizvode. V načrtu je, da se dvigne izmena blaga vsaj na predvojno višino.

□ Prve avstralske in novozelandske čete so pristale na angleških pristaniščih. Minister za dominije Anthony Eden jih je sprejel s kraljevo pozdravno poslanico. Za sedaj bodo ostale te čete v Angliji.

□ General Miaja, ki se sedaj nahaja s svojo rodno v Mehiki, bo zaprosil za mehiško državljanstvo.

□ Vrhovni poveljnik letonske vojske general Berkis je obiskal v Tallnu vrhovnega poveljnika estonske vojske.

□ Bivši angleški vojni minister Hore Belisha se je povrnil k svojem prejšnjemu poklicu: k novinarstvu.

□ Turčija bo poleg zapadnih velesil zajamčila romunski neodvisnost. Tako piše turški časopis »Jemi Sabah«.

□ Radi torpediranja norveških ladij po nemških podmornicah je nastalo na Norveškem veliko razburjenje.

□ Finski zunanji minister Tanner je izjavil, da Finska ni zaprosila za posredovanje radi sklenitve miru s Sovjetsko Rusijo.

□ Finska tovarna za smuči je ob priliki bombardiranja hudo trpela. Finci so poslali posebno poslanstvo na Holandsko, da se tam dogovori o nabavi smučiča za finsko vojsko.

□ Poljsko socialistično glasilo »Robotnik« izhaja sedaj v Parizu.

□ Letonski ministrski predsednik Ulmanis je imel v radiu pomemben govor letonskemu narodu. V tem govoru svari Ulmanis ljudstvo, da bi se udajalo utvaram ter jih poziva, da se pripravijo za vse morebitnosti. Leto 1940 bo hudo leto. Treba se je že danes založiti z vojaškimi potrebščinami pa tudi s hrano, da ne bo nobenih presenečenj. Časnikarji so ministrskega predsednika takoj po govoru vprašali, če je Sovjetska Rusija morda stavila Letonski nove zahteve. Na mero-dajnih mestih so odgovorili, da se to ni zgodilo. (»Slovenec«)

□ 20.000 »mož« ženskih pomožnih čet je prispelo iz Anglije v Francijo. Opravljale bodo pomožno službo skozi vso vojno.

□ Chamberlain je izjavil o Rooseveltovem mirovnem odposlancu Summerju Wellesu, da ga bo angleška vlada z veseljem sprejela in da mu bo dala na razpolago vse gradivo, ki je potrebno, da si ustvari nepristransko sliko o položaju.

□ 10 nemških ladij je zapustilo španske oziroma brazilske luke. Namenjene so, da pridejo kljub angleški blokadi domov, ali pa da se v skrajnem primeru same potopijo.

□ Blizu Nankinga je izvojevala kitajska armada pomembno zmago nad Japonci, ki to zmago priznavajo.

□ Predsedstvo sveta Balkanske zveze bo za letos prevzela Turčija.

□ Tudi v Vatikanu bodo uvedli omejitve nekaterih življenjskih potrebščin.